

ДЕМОГРАФСКИ ПЕРСПЕКТИВИ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2004-2050 Г.

● Социалният статус на възрастните хора през призмата на пенсионната система

ХРИСТИНА МИТРЕВА, ГЛАВЕН ДИРЕКТОР НА ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ „АНАЛИЗ, ПЛАНИРАНЕ И ПРОГНОЗИРАНЕ“ И ГЛАВЕН АКТЮЕР НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

сионерите до 74 години намалява от 1 474 423 до 1 164 729 пенсионери, т.е. с 309 624, за същия период се увеличават пенсионерите над 75 годишна възраст - от 373 002 на 461 415, т.е. в абсолютен размер с 88 413.

Прави впечатление и силно из-

Христина Митрева е родена на 15 август 1949 в София. Завършила е специалността „Статистика“ във ВИИ „Карл Маркс“ (днес УНСС). Омъжена е, има една дъщеря.

Работила е като научен сътрудник в Центъра по статистика при ЦСУ, като експерт в Главна управа на ЦСУ, като експерт в ЗАД „България Живот“ и като главен актьор в ДПФ „България“ (и двете дружества сега са в системата на „Алианс България Холдинг“), като главен актьор и главен директор на Главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“ в НОИ.

Допълнително обучение: курс за правоспособност и квалификация, организиран от Института на актьорите - Оксфорд, и Факултета по актьорство - Егинбург, на тема „Актьорни науки и инвестиции“.

Получава диплома след полагане на 8 изпита.

Сред по-важните ѝ публикации са две монографии и 27 статии в колектив към Научния институт по статистика. Автор е на 18 проектни разработки, участвала е в над 150 научни и практически конференции.

Представител е на НОИ в работна група към Евростат във връзка с пенсионното осигуряване на работещите в европейските институции и организации - от 2006 г. досега; представител на НОИ в Националния статистически съвет - от 1999 г. досега; представител на НОИ в работните срещи с Международния валутен фонд, Световната банка, Международната асоциация по социално осигуряване, Международната организация по труда и други международни организации; лектор в семинари по пенсионната реформа и стратегическото планиране, организирани от НОИ със съдействието на Националната академия по социално осигуряване на САЩ, Световната банка, Български пенсионен проект към Американската агенция за международно развитие и т.н.

От 2005 г. досега е член на Консултативния съвет по законодателство към Народното събрание.

Населението и социалната система функционират в определена хармония. В определена степен извършващите се политически и социално икономически промени влияят на демографското състояние на населението и на демографските процеси. Върху обхвата на населението в трудоспособна възраст влияние оказват както естественят процес на развитие на населението, така и направените законодателни промени в определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране. С приетия Кодекс за социално осигуряване /КСО/ и преминаването към точкова система постепенно се увеличава нормалната възраст за пенсиониране, т.е. забавя се възможността за по-ранно оттегляне на лицата от работната сила. При изчисляване на населението в трудоспособна възраст за 2005 г. са включени мъжете на възраст от 16 г. до навършването на 63 години и жените на възраст от 16 г. до навършване на 58 години. Горната възрастова граница на населението в трудоспособна възраст постепенно се увеличава, като за мъжете вече е достигнала 63 години (през 2005 г.), а за жените тази възраст ще се увеличи до 60 години през 2009 г.

Промените, свързани с влизането в сила на КСО, водят до постепенно увеличаване на икономически активното население, но по-съществена страна на проблема е, че в бъдеще в работната сила ще се влива все по-ограничен контингент от младо поколение. В резултат ще се ускорява процесът на застаряване на работната сила, т.е. ще се влошава нейната възрастова структура, но можем да предположим, че с въвеждането на новите технологии и глобализацията на пазарите успоредно ще нарастват нейните качествени характеристики.

Общият брой на населението на страната се формира, от една страна, под въздействието на естественото движение на населението, а от друга - от миграционните процеси. Съществените демографски параметри, които оказват решаващо въздействие в прогнозата за бъдещото развитие на населението на страната, са: коефициент на раждаемост, коефициент на смъртност и ниво на нетна миграция.

През 2002 г. коефициентът на раждаемост е 1,21, през 2003 г. нараства на 1,23, а през 2005 г. нивото на раждаемост се увеличава на 1,29. Допусканията са през 2030 г. коефициентът на раждаемост да достигне 2,0, а през 2050 г. - 2,1.

Коефициентът на обща смъртност (брой умрели лица на 1000 души от средногодишния брой от населението) е 14,11 през 2005 г. Очаква се коефициентът на смъртност да намалява вследствие на увеличението на очакваната продължителност на живота. Нивото на намаляване е 0,80 за целия период.

Промените в социалната и икономическата сфера в страната доведоха до проявлението на нови фактори и условия, формиращи миграционното поведение на населението. Поради специфичните особености на историческото и социално-икономическото развитие на нашата страна, външната миграция винаги се е свързвала главно с емиграцията на населението. В предишните години са емигрирали значителен брой лица от България в сравнение с имигриралите в страната. В последните години постепенно броят на

емигрантите се е стабилизирал на около 40 хил. души годишно. Този факт усложнява демографската ситуация, тъй като преобладаващата част от емигрантите са от младите поколения. Нашите допускания са, че този изходящ поток значително ще намалее, когато икономиката на България се развива с устойчиви темпове. По предварителни оценки през 2005 г. емигриралите са около 20 000 души. Тъй като се очаква в близките няколко години да се подобри състоянието на икономиката, можем да допуснем бавно спадане броя на емигрантите и дори леко превишение в по-далечните години на броя на имигрантите. След 2009 г. не се предполага изменение в нетния поток към или от България.

1. ПРОМЯНА В СТРУКТУРАТА НА НАСЕЛЕНИЕТО

От икономическа гледна точка възрастните хора много често са определени като функция на пенсионирането, т.е. когато спират да осъществяват общественополезен труд. Трябва да се отбележи, че процесът на стареене е един световен проблем, особено силно изразен за страните от европейския регион.

Върху обхвата на населението във и над трудоспособна възраст влияние оказва както застаряването на населението, така и направените законодателни промени за определяне на възрастовите граници на населението при пенсиониране. Населението в трудоспособна възраст към края на 2005 г. е 4 814 хиляди души, или 62,4% от цялото население. В сравнение с предходната година тази категория се е увеличила с 32 хиляди души. Населението над трудоспособна възраст през 2005 г. е близо 1 762 хил. души. За една година то е намаляло с 43 хил. души. Това се дължи не само на естественото движение на населението - смъртността, но и на изключването от тази категория на част от населението поради промяната във възрастовата граница за пенсиониране и отнасянето на тази част към трудоспособното население. Среднаселението под трудоспособна възраст се очертава трайна тенденция на намаление. Прямо 2004 г. намалението е 31 хиляди и в края на 2005 г. тази категория

хора, е трудовата реализация на хора със запазени възможности и след навършване на съответната възраст за пенсиониране. Осигуряването на допълнителни собствени доходи в тази възраст има отношение не само към материалната страна на живота, но и от гледна точка на по-пълноценна изява на човека. Наблюденията върху заетостта у нас сочат, че определена част от населението на 65 и повече години продължават да бъдат част от работната сила в страната. За разглеждания период се наблюдава тенденция на намаление на коефициента на зависимост /брой пенсионери към осигурени лица/, с изключение на 2002 г. За периода 2003-2005 г. коефициентът на зависимост спада от 97,6% до 89,1%.

Нарастването на броя и дела на възрастните хора поставя за решаване пред обществото редица въпроси, свързани със здравословното състояние, битовите условия на живот, материалната им издръжка, тяхната трудова и обществена активност, соци-

алната адаптация и интегриране на възрастните хора в обществото. Тези въпроси влизат в обхвата на социалната политика и на мерките за подобряване състоянието на хората от третата възраст.

2. ТЕНДЕНЦИИ НА ПРОМЯНА В БРОЯ НА ПЕНСИОНЕРИТЕ С ЛИЧНИ ПЕНСИИ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ ЗА ПЕРИОДА 2000-2005 Г.

За периода 2000-2005 г. броят на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст намалява от 1 847 425 на 1 626 144 души, т.е. с 11,98%, или в абсолютен размер с 221 281 души. При това намалява в по-голяма степен броят на пенсионерите мъже - от 767 803 през 2000 г. на 655 416 през 2005 г., или със 112 387, т.е. с 14,6%. Броят на пенсионерите жени също намалява от 1 079 622 през 2000 г. на 970 728 през 2005 г., или със 108 894 /10,1%/. Тази тенденция показва, че промените в КСО, свързани с увеличаване критериите за достъп до пенсионната система - увеличаване на минималната възраст за пенсиониране и удължаване на осигурителния стаж, са се отразили в по-голяма степен при мъжете, отколкото при жените.

При анализа по групи възраст прави впечатление намалението на пенсионерите на възраст до 74 години и увеличението на пенсионерите над 75 години. Броят на пен-

зионерите над 80-годишна възраст, която нараства от 6,4% през 2000 г. на 12,3% през 2005 г., в т.ч. по пол: за мъжете от 8,4% на 13,2%, а при жените от 5% на 11,8%.

3. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПЕНСИОНЕРИТЕ С ЛИЧНИ ПЪРВИ ПЕНСИИ ЗА ОСВ ПО СРЕДЕН РАЗМЕР НА ИНДИВИДУАЛНИЯ КОЕФИЦИЕНТ, ГРУПИ ВЪЗРАСТ И СРЕДЕН МЕСЕЧЕН РАЗМЕР НА ПЕНСИЯТА

Индивидуалните коефициенти са важен показател, характеризиращ размера на пенсията на всеки пенсионер. С влизането в сила на КСО индивидуалният коефициент е включен във формулата за изчисляване размера на пенсията. Той е пряко свързан с дохода, върху който се внасят осигурителните вноски на осигурените лица.

За равнището на пенсията, в т.ч. и на по-възрастните пенсионери, можем да съдим въз основа на данните, характеризиращи разпределението на пенсионерите с лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст /ОСВ/ по среден месечен размер на индивидуалния коефициент, групи възраст, пол и среден месечен размер на пенсията.

Отчетните данни към 31.12.2005 г. показват, че пенсионерите с лични пенсии за ОСВ на възраст над 80 г., които съставляват 12,4% от всички пенсионери, имат индивидуален коефициент близък до 1,1 и среден месечен размер на пенсията между 93,47 лв. и 103,18 лв. При това мъжете на възраст над 80 години съставляват около 13,2% от общия брой мъже пенсионери и техните пенсии варират в граници между 109,36 лв. и 138,08 лв., а жените съставляват 11,8% от общия брой жени пенсионери и пенсията им са в граници между 74,08 лв. и 78,79 лв.

(Слегова)

Население, осигурени лица и пенсионери за периода 2000-2005 г.

Година	Население към 31.12.	Население над трудоспособна възраст към 31.12.	Пенсионери общо	Осигурени лица	Брой пенсионери към осигурени лица
2000 г.	8 149 468	2 027 976	2 379 324	2 303 726	103.3%
2001 г.	7 891 095	1 929 683	2 370 871	2 311 091	102.6%
2002 г.	7 845 841	1 887 036	2 350 900	2 170 061	108.3%
2003 г.	7 801 273	1 845 175	2 336 806	2 393 927	97.6%
2004 г.	7 761 049	1 804 868	2 327 807	2 491 829	93.4%
2005 г.	7 718 750	1 759 875	2 313 744	2 597 061	89.1%

Население под, във и над трудоспособна възраст

Години	Общо	Възрастови групи		
		Под трудоспособна възраст - %	В трудоспособна възраст - %	Над трудоспособна възраст - %
2000	100.0	16.80	58.3	24.90
2001	100.0	16.30	59.2	24.50
2002	100.0	15.90	60.1	24.00
2003	100.0	15.50	60.8	23.70
2004	100.0	15.10	61.6	23.30
2005	100.0	14.80	62.4	22.80

население наброява 1 143 хил. души. Разпределението на населението по възраст показва намаляване на относителния дял на младото и увеличаване дела на възрастното население. Очертаващата се тенденция тук е, че за периода 2000-2005 г. броят на населението в трудоспособна възраст намалява, което е резултат на увеличаването на възраст за пенсиониране. Важен проблем, свързан със социалния статус на възрастните

население наброява 1 143 хил. души. Разпределението на населението по възраст показва намаляване на относителния дял на младото и увеличаване дела на възрастното население. Очертаващата се тенденция тук е, че за периода 2000-2005 г. броят на населението в трудоспособна възраст намалява, което е резултат на увеличаването на възраст за пенсиониране. Важен проблем, свързан със социалния статус на възрастните